

Þessarar afturhvarfshreyfingar lenda bráti í baráttu við fram-óknarliðið, og áður en varir eru þeir komnir yfir í framfara hópina, eins og t. d. séra Jón Helgason, Þórhallur biskup Þjarnarson og prófessor Haraldur Níelsson. Komast þeir svo í kest við sína fyrri flekksbráður. Er nú atsóknin höfð um þá, en í þeim viðskiftum hafa þeir ávalt borið hærra blut. Óttinn við hegningu h num megin allríðast horfin, en urður og greinja heyrast enn. Fjá forgönguliði afturbaldsmanna.

Breytingar þessar hafa ekki haft þau áhrif er í fyrstu var spáð, að alvöruleysid ofurmagnadi-t. Dvert á móti. Alvora og samngiðni vaknað. Prestastéttin íslenska stórum batnað, og kvaðst ræðumaður álíta að frá henni mætti vonast hins lezta. Prestar farnir að skilja að trúarbröðin sé fyrir mennina, en ekki mennirnir skapaðir fyrir trúarbrögðin. Sagði ræðumaður það skoðun sína, eftir ársdöli á Íslandi nú fyrir skömmu, að í prestsstöðum á Íslandi hafi gengið margir þjóðarinnar valinkunnustu menn. Kvaðst ekki hafa verið álitinn prestavinnur, myndi því ekki segja annað en sannfæringin heimtaði að sér. Trúarhorfur á Íslandi svo æ-kilegar sem flekast sé hægt að vonast til. Kyrkjan á hraðri ferð til fullrar rýmkunar. Ósókn gegn prestastétt landsins horfin, vegna þess að íslenskir ríth fundar flúta til þess hún eigi það ekki lengur skilið.

Hér fyrir vestan sagan nokkuð önnur. Fyrst á árum haldið fornursiðum að helman. Myndast svo snuðir. Fyrst í Nýja Íslandi. Byrja þá tveir menn, þeir er fyrst gáfu sig við kyckjulegri starfsemi, að eiga í deilum. Báðir eru þó jafn skoðanafastir á því að trúin sé í öllum atriðum rétt. Báðir jafn ógefniir fyrir raunsókn og vefenging ritninganna. Tveir blindir leiðtogar leiðandi blinda hópa út í blindar deilur. Ófriðar sá bratt mönnum frá og til þess að fara að raunsaka myndugleika trúarinnar. Kom það nönnum til að fara að lesa. Ekki það sem áður var lesið, hugvekjur o. s. frv., heldur biblíur. Fór þá að vakja efi á ýmsum efnum. Ósá efi unum um margt var deilt. Byrjar þá það sem ræðumaður kvaðst kalla ærztatímabil í trúarsögu vorri hér vestra. Er sókn og vörn þá á stundum ærztalakend og nokkuð gróf. Tímabil þetta nauðsynlegt. Er það tilhreisunar tímabilið í sögu vorri. Stundum slógu brýnuna, menn, er gengu í flokk með frjálslyndinu, svo þeir gæti talið sig tilheyra flokki, en b rðust þó fyrir engu. Var frjálslyndum málum oft tjón að þeim. Hefir frjálslyndið síðar orðið gætnara, sett sér reglur og tekið ákvedinn búning. Hefir það haft þau áhrif, að þeir er fyrir engu börðust eða engu vildu slá föstu, hafa yfirgefið flokk framsóknarmanna, sezt niður við veginn, skriðið í holu og ekki látið sjá sig. Framsóknarmenn búnir að knýja frá andstæðingum sínum, vörðing og viðurkenningu.

Medal vor fjórir flokkar. Únitarar, lögðu þeir fyrstir af stað. Þá koma "Nýguðfræðingar". Næstir eru "Skjaldborgar"menn. Hópar sá nýr. Ekki mikið um hann að segja en í áttina er hann að leita. Hóparnir eins og rekið sé úr réttum. Þeir lengst komnir er fyrstir voru dregnir úr "almenningnum". Næst þeim koma þeir sem síðar lögðu af stað. Eftir sitja enn í rétti inni þeir "Fyrstu Læthersku".

Engin ástæða til þess að vera vonfár um afdrif frjálslyndisins. Ervitt verður að spyrna á móti broddunum. Frjálslyndið hefir þau áhrif, að það